

CEM SULTAN'IN OĞUZ HAN MERSİYESİ: BİR KASİDE Mİ, ÜÇ GAZEL Mİ?

CEMÂL KURNAZ

Taht mücadelesini kaybederek Rodos şövalyelerinin eline geçen sonra da Papa'ya teslim edilen Cem Sultan (1459-1495), üç yaşındaki oğlu Oğuz Han'ın (öl. 1482-83), ağabeyi II. Bayezid tarafından öldürtüldüğünü öğrenince edebiyatımızın en içli mersiyelerinden birini yazmıştır. Oğuz Han Mersiyesi diye bilinen bu şiir, çeşitli yayınlarda felek redifli uzun bir şiir olarak yer almaktadır. Nitekim, İ. Halil Ersoylu tarafından hazırlanan *Divan*'ın tenkitli metninde de "Uzun Manzumeler" bölümünde yer almıştır.¹ Bu yayından, mersiyenin sadece *Divan*'ın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki bir nüshasında (T.Y. 5547) "derkenar" olarak bulunduğunu öğreniyoruz.²

Böylesine önemli ve meşhur bir şiirin tek bir nüshaya dayanması, şaşırtıcıdır. Şaşırtıcı olan daha önemli bir konu da, böylesine önemli ve meşhur bir şiirin şimdiye kadar bir "uzun manzume" veya bir "kaside" sanılmasıdır. İ. Halil Ersoylu, onu bir "uzun manzume"³, M. Cavid Baysun⁴ ve Münevver Okur⁵ onu bir kaside olarak tanımlamışlardır.

Dikkatli bir göz, bu şiirin üç ayrı kafiyeden meydana geldiğini hemen fark edecektir: -ân, -r, -un. Dolayısıyla burada bir değil, üç şiir var demektir. Araştırmacıları yanıltan husus, her halde her üç şiirin de aynı vezin (fâilâtün fâilâtün fâilün) aynı redif (felek) ve aynı konuda yazılmış olmasıdır.

1 *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı*, Haz. Halil Ersoylu, Türk Dil Kurumu Yayını, Ank., 1989, s. 29-32. Mürettep divanlar, nazım şekli esasına göre düzenlendiklerinden "uzun manzumeler" diye bir bölüm yoktur. Bu bölüm kasideler, musammatlar gibi bir başlıkla isimlendirilmeliydi. Aksi takdirde, gazeller kısmındaki 16 beyitli (s. 52-53), 20 beyitli (s. 106-107) ve 21 beyitli (s. 132-134) uzun manzumeleri de bu bölüme almak gerekirdi.

2 *a.g.e.*, s. 32, 250.

3 *a.g.e.*, s. 3, 29-32.

4 M. Cavid Baysun, *Cem Sultan Hayatı ve Şiirleri*, Ahmet Halet Kitabevi, İst. 1946, s. 72, 92-94.

Baysun neşrinde bizim üçüncü şiir dediğimiz son bölüm yoktur. Yazar, şiirdeki kafiye değişikliğini fark etmiş ve iki şiiri bir yıldız işaretiyle ayırmıştır. Bununla birlikte şiiri "kaside" olarak tanımlamıştır.

5 Münevver Okur, *Cem Sultan Hayatı ve Şiir Dünyası*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ank. 1992, s. 86-92 (Son beyit eksiktir).

Birinci şiir:

İyi vefâsuz hâin ü bî-ern ü bî-amân felek
V'iy hatâ-perver belâ-bahş u kazâ-gerdân felek
matları ile başlayıp,

İyi felek nâ-mihrsin bî-ern ü bî-amânsın
Kej-rev ü kej-şekl ü kej-âyîn ü kej-devrân felek
maktarı ile sona ermektedir. İkinci şiir,

Âh elünden her zamân iy hâin ü hûn-hâr felek
Bî-bekâsın bî-safâ bî-vezn ü bî-lenger felek
matları ile başlayıp,

Göreliden hasret ü derd ile iy Cem hâlünü
Gör nice dîvâne olmuşdur semâ eyler felek
maktarı ile tamamlanmaktadır. Üçüncü şiir ise,
İy düzelmiş işleri vîrân iden azgun felek
Cem şehensâhı murâdından kılan mağbûn felek
matları ile başlayıp,

Hasret-i Sultân Oğuz Han ben Cem'i hasretleri
Câm-ı Cem'de âteşi tâsı gibi yaksun felek
maktarı ile bitmektedir.

Bize göre burada üç gazel bulunmaktadır. Birinci gazelde mahlas yoksa da, ikinci ve üçüncü gazellerin maktalarında mahlas vardır. Birinci gazel 15, ikinci ve üçüncü gazeller ise 9'ar beyitten meydana gelmiştir.⁶

Peki bu üç gazel niçin "uzun manzumeler" bölümünde yer almıştır? Mersiye, belki de bir uzun şiir olarak tasarlanmıştır. Aralarına birer vasıta beyti ek-

---

6 Cem Sultan Divanı'nda 9 beyitli 14, 10 beyitli 2 ve 11, 12, 13, 14, 16, 20 ve 21 beyitli de birer gazel bulunmaktadır

7 Bilindiği gibi terci-i bent ve terkib-i bentlerde, bentlerin mısra sayılarının her zaman birbirine eşit olması gerekmez (Halil Erdoğan Cengiz, "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili*, 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s. 407-412). Onun için, bu gibi bentlerde mısra eksikliği bulunduğu sanılmamalıdır (Meselâ bkz. Ersoylu, *a.g.e.*, s. 36, 39, Baysun, *a.g.e.*, s. 95, 97, 100, 101).

leyerek bu üç şiiri bir "uzun manzume"ye dönüştürmek mümkündür. Bu durumda bir terci-i bent veya terki-i bent elde edilebilir.⁷ Acaba, yarım kalmış veya eksik kaydedilmiş böyle bir şiirle mi karşı karşıyayız? Şiirin yeni nüshaları bulunmadıkça bu soruları doğru cevaplandırmak mümkün değil. Şimdiki bilgilerimize göre, elimizde kaside nazım şekliyle yazılmış bir Oğuz Han Mersiyesi değil, gazel nazım şekliyle yazılmış üç parçadan oluşan bir mersiye bulunmaktadır.

OĞUZ HAN MERSİYESİ

I

İy vefâsuz hâin ü bî-ern ü bî-amân felek
V'iy hatâ-perver belâ-bahş u kazâ-gerdân felek

Husrev-i sâhib-zamânlar kanın içen zulm ile
Pür-sitem pür-mihnet ü pür-derd ü pür-efgân felek

Sensin âhir tahtını viren Süleymân'un yile
Mülk-i âbâdın mülûkun eyleyen vîrân felek

Yidi yıl Eyyûb'a derd ü renc ü gam yoldaş idüp
Nûh'a kendü öz tenûrından viren tûfân felek

Gözlerinden Ya'kûb'un kan itdürüben Yûsuf'ı
Geh kuyuya bırağup geh atduran zindân felek

Matbahında zulmünün bişse ne tan yüz bin ciğer
Pâyesinde kahrunun çün çarhdur kazgan felek

Mülk-i Yunan'a ser-â ser hükm iderken âh kim
Eyledün mesken bize şimdi Firengistân felek

Yakamu yırtup elünden nicesi âh itmeyem
Cânımı odlara atdı derd-i Oğuz Han felek

Ağlamakdan ol ciğer-gûşem firâkından müdâm
Kara kara kanlara boyandı bahristân felek

Başuma karanulık itdün cihân aydınlığın
Kara yüzlü kara bulıtlu per-i bârân felek

Bir kılına virseler virmezdüm Oğuz Han'umun
Genc-i Kârûn ile bin bin milket-i Osmân felek

Sînemi çâk eyle cânım hâk ü gönlüm derd-nâk
Çünkü Oğuz Han'um oldı hâk ile yeksân felek

Âh u vâveylâ dirîg ü hasret ü sad derd âh
Kim Oğuz Han'um dahi görmeğe yok imkân felek

Kimseyi âlemde hergiz kılmamışsın şâdmân
Âh idüp ağlar elünden bende vü sultân felek

İy felek nâ-mihrsin bî-emn ü bî- amânsın
Kej-rev ü kej-şekl ü kej-âyîn ü kej-devrân felek

II

Âh elünden her zamân iy hâin ü hûn-hâr felek
Bî-bekâsın bî-safâ bî-vezn ü bî-lenger felek

Eşk-i dür-rîzüm nice akup dem-âlûd olmasun
Bağrumı deldün belâ tîğiyle iy kâfir felek

Salalıdan beni girdâb-ı Firengistân'a sen
Gözlerümden kanlu yaş deryâ gibi akar felek

Kanın içmişdür nice şehzâde-i meh-rûların
Ol sebebden geh kara geh görünür ahmer felek

Dökmedi Ya'kûb ben denlü gözinden kanlu yaş
Çekmedi ben çekdiğüm zulmetde İskender felek

Gözlerüm şol denlü kan dökdi Firengistân'a kim
Bahr-i Mağrib cûşa gelmişdür taşup çağlar felek

Kudret-i Hak'dur bana bana iyi felek senden değül
Yazılarını çünki âhir göriser her ser felek

Derd-i devrânı nice dîvân ide âşüfte dil
Gözlerüm yaşıyla gark oldı suya defter felek

Göreliden hasret ü derd ile iy Cem hâlünü
Gör nice dîvâne olmuşdur semâ eyler felek

III

İy düzelmiş işleri vîrân iden azgun felek
Cem şehenşâhı murâdından kılan mağbûn felek
Kanda bir ehl-i safâ var ise virürsin belâ
Ol cihetdendür sana dirler melâl-efzûn felek

İşidel'den Şâh Oğuz Han'un şehîd olduğunu
Derd ile oldı Firengistân'da Cem mecnûn felek

Yırde bu hâl ile görmüşdür beni mâtem tutar
Görme misin karalar giymişdür ay u gün felek

Cânumı yakdun u yıkdun ömrümün dîvârını
Bîd-i eyvânun yıkılsun aşâğı geçsün felek

Her ki âkıldur cihâna kılmasun hiç i'tibâr
Fursatı fevt itmesün zevk ü safâ sûrsün felek

Ala gözlü lâle yanaklu Firenk oğlanları
Açup ak bileklerin la'lîn kadeh sunsun felek

Ruhları gül zülfisünbül lebleri mül sâkiler
Salınup seyr eylesün meclisde raks ursun felek

Hasret-i Sultân Oğuz ben Cem'i hasretleri
Câm-ı Cem'de âteşi tâsı gibi yaksun felek